

oplossingen voor hebben. Een goed voorbeeld is de Luca van de TU Eindhoven. Een auto volledig gemaakt van afval. Dit soort toffe projecten zouden we in Nederland moeten omzetten tot startups en bedrijven, maar dit is niet makkelijk. Hier ligt echt nog een kans voor de Nederlandse politiek om aan te werken en ervoor te zorgen dat al die gave innovaties in Nederland blijven.”

Eline: “Om mij heen merk ik ook dat jongeren hier steeds meer mee bezig zijn. Zij komen ook vaker met de wat frissere ideeën en zij voelen ook meer urgentie. Wat soms wel ontbreekt is educatie over duurzaamheid, bijvoorbeeld op de TU Delft. Over hoe we onze vakkennis kunnen inzetten voor een beter klimaat. Ik verwacht van de politiek dat zij met concrete alternatieven komen om dit probleem te tackelen. Die vakinhoudelijke kennis is hier ook echt voor nodig: wat is belangrijk? Hoe gaan we dat doen?”

Rob: “In mijn contact met jongeren over dit thema merk ik dat zij veel maatregelen vaak zien als een echte *no brainer*. Een vleestaks, een suikertaks, korte vluchten verbieden; het is voor hen zó logisch. Waarom zou je dat dan niet nu al doen? – hoor ik vaak. Waar we als D66 mee worstelen, is hoe je bij het voorstellen van dit soort plannen zorgt dat het niet te snel gaat en dat je daarmee de wat oudere generaties onderweg verliest. Hoe kijk jij daartegen aan?”

Eline: “Ik denk dat je voor die groep echt het verschil kan maken door een goed alternatief te bieden. Dus niet alleen zeggen: *je mag niet meer vliegen naar Parijs*, maar biedt de trein aan als een fijne, snelle en goede – en dus ook betaalbare – oplossing.”

Rob: “In de komende campagne voor de Tweede Kamerverkiezingen ga ik mij richten op klimaat als thema en daarbij ga ik ook zeker aandacht besteden aan mensen en bedrijven die met duurzame alternatieven komen. Die schone wereld is zoveel leuker voor ons allemaal, maar die moeten we echt nog met elkaar ontdekken.”

Eline: “Klopt zeker, voor zowel jongeren als ouderen. Goed om te horen dat die positieve insteek een rol krijgt in de campagne!” ■

Rob: “Dat is een heel goede vraag. Bij die transitie willen we iedereen betrekken. Als jij in een coöperatiewoning zit en iedere maand veel moet betalen voor je energierekening omdat het slecht geïsoleerd is, dan gaan we bij jou als eerst zorgen voor goede isolatie. Niet alleen omdat dit beter is voor het klimaat, maar ook omdat iemand het verdient om fijn te wonen. Zo wordt de transitie naar duurzaamheid niet alleen een onderwerp voor Tesla rijdende mensen met een dikke beurs. Dan wordt de transitie naar duurzaamheid ook een sociale transitie.”

Eline: “Mee eens! Ik vind ook: veel mensen hebben het over wat er niet kan, maar focussen op wat wél kan is veel positiever. We kunnen veranderen en onze vrijheden zelfs vergroten, terwijl we nadenken over hoe we de aarde doorgeven aan de volgende generaties. Het is denk ik belangrijk voor D66 om hier heel serieus in te blijven staan. Zeker omdat we leven in een tijd waarin mensen stemmen weten te werven door negatieve dingen te roepen.”

Rob: “Ik denk dat D66 meer dan andere partijen de verantwoordelijkheid voelt om met goede onderbouwde oplossingen te komen. Je kunt niet alleen maar schoppen, je moet dan laten zien hoe het wel kan. In ons concept-verkiezingsprogramma hebben we die onderbouwing ook zitten. Oplossingen zie ik ook in het ontwikkel-talent op mbo's en in het hoger onderwijs. Je ziet hoe studenten in hun eigen vakgebied al bezig zijn met duurzaamheid en hier concrete

“Duurzaamheid is niet alleen voor Tesla rijdende mensen met een dikke beurs. Het is daarom ook een sociale transitie”

- ROB

De overstap naar een kort principeakkoord vereist geen wetswijziging, wordt gesteund door de leden en kan bij de aanstaande formatie al realiteit worden. Tijd voor D66 om de daad bij het woord te voegen, betogen Laura de Vries en Vincent Hoffmans.

Bevrijd
politici van
dichtgetimmerde
regeerakkoorden
en verstikkende
fractiediscipline

ESSAY

De dag na de Tweede Kamer verkiezingen van 2017 werd Nederland wakker met een 'motorblok' van CDA, VVD en D66 als basis van een nieuw kabinet. Na meer dan tweehonderd dagen onderhandelen lag er een regeerakkoord met de ChristenUnie: *Vertrouwen in de Toekomst*. Een ironische titel; het dikke pak papier straalde weinig onderling vertrouwen uit. Het past in de trend van een dichtgetimmerd regeerakkoord en bijbehorende fractiediscipline die onze democratie verzwakt. Daarom is het nu – ruim vier maanden voor de verkiezingen – tijd voor de lijsttrekker en het landelijk bestuur van D66 zich uit te spreken tegen de ingesleten praktijk van regeerakkoord en fractiediscipline. Het is tijd om het anders te doen.

Het regeerakkoord in de huidige vorm kent te veel nadelen. Cruciale onderwerpen worden bij de coalitieonderhandelingen in een beleidsmaal gegoten, zonder dat daar in verkiezingscampagne of Tweede Kamer over is gedebatteerd. Regelmatig verschijnen plannen in regeerakkoorden die in geen enkel verkiezingsprogramma waren aangekondigd, zoals de afschaffing van de dividendbelasting. Uit onderzoek van econoom Wimar Bolhuis blijkt dat dit geen incidenten zijn. Formatie na formatie blijken de afspraken in regeerakkoorden heel anders te zijn dan de som van de programma's van formerende partijen (en, saillant detail: ze zijn vaker in het belang van bedrijven dan van burgers). Wie inspraak heeft bij deze besluiten is onduidelijk. De kiezer in ieder geval niet.

Het principeakkoord als redelijk alternatief
Als standpunten van partijen wél terechtkomen in het regeerakkoord, ligt de 'Ostrogorski-paradox' op de loer: een minderheidsstandpunt is dan vastgelegd in het regeerakkoord, terwijl een meerderheid in de Tweede Kamer hier anders over denkt. Dat kan je als formerende partij voeren als 'winst', maar vanuit democratisch oogpunt is het niets om trots op te zijn. Vanaf dag één sluit een dichtgetimmerd regeerakkoord namelijk discussie en voortschrijdend inzicht uit. Overleg tussen coalitie en oppositie wordt bemoeilijkt en de kans neemt toe dat belangrijke wetten met de kleinst mogelijke meerderheid worden aangenomen. Daarbij zijn politiek en samenleving allesbehalve statisch en voorspelbaar – met de coronacrisis als meest in het oog springend voorbeeld. Bovendien kunnen

vraagstukken door gevoeligheden in de coalitie jarenlang op de plank blijven liggen. Dit zorgt voor kostbaar tijdverlies. Denk aan de klimaattransitie en het stikstofdossier, maar ook aan medische ethiek, waar de wetenschappelijke ontwikkelingen razend snel gaan. Het gebeurt te vaak dat kabinetten deze beslissingen 'doorschuiven' naar het volgende kabinet.

Natuurlijk zijn basisafspraken nodig in de politiek. Maar laat het regeerakkoord een *principeakkoord* op hoofdlijnen zijn. Dat is geen onbereikbaar doel: in 2003 sloot het kabinet-Balkenende II een 'hoofdlijnenakkoord' van veertien pagina's. D66 heeft decennialang geprobeerd de politieke cultuur te veranderen door grote staatsrechtelijke hervormingen voor te stellen. Maar de overstap naar een kort principeakkoord vereist geen wetwijziging en kan al in de komende formatie realiteit worden.

Niet alleen het regeerakkoord heeft nadelen, ook de formatieprocedure is verre van ideaal. Een lange formatieprocedure werkt een dichtgetimmerd regeerakkoord in de hand. De D66-fractie zou zich ten doel moeten stellen niet langer dan, bijvoorbeeld, negentig dagen te onderhandelen. Belangrijker nog is dat kiezers nu geen invloed hebben op coalitievorming, (in-)formateur of regeerakkoord. Op lange termijn biedt de gekozen formateur of minister-president hier deels uitkomst, maar ook op de korte termijn kan het anders. D66 zou zich – in lijn met een pleidooi van politicoloog Tom van der Meer – juist moeten uitspreken over met wie ze wil samenwerken in mogelijke coalities. Niet de vraag wie je uitsluit is interessant, maar juist waar je mogelijkheden ziet tot samenwerking.

Fractiediscipline en het democratisch tekort
Het regeerakkoord diende oorspronkelijk als instrument voor politici om ministers te houden aan hun opdracht. Door de innige samenwerking tussen de coalitietop en het kabinet lijkt het nu eerder andersom: het regeerakkoord en de coalitietop schrijven voor hoe coalitiepartijen moeten stemmen.

Het parlement moet haar controlerende rol weer kunnen uitvoeren. Kamerleden verdienen meer keuzevrijheid, zonder dat hun positie binnen de partij óf de positie van hun partij in de coalitie in gevaar komt. Een vrijere politieke cultuur kan

“Het regeerakkoord diende oorspronkelijk als instrument voor coalitiepartijen om ministers te houden aan hun opdracht, maar inmiddels werkt het andersom”

de democratie ook op een andere manier ten goede komen: bondgenootschappen of samenwerking met Kamerleden van andere partijen kunnen zo genormaliseerd worden. Nu vormen bondgenootschappen op belangrijke thema's, zoals tussen Pieter Omtzigt (CDA) en Renske Leijten (SP) bij de toeslagenaffaire, een uitzondering op de regel.

Partijen zoeken voor hun kieslijst opvallende, excentrieke Kamerleden die een specifiek deel van het

electoraat aanspreken. Maar na de verkiezingen worden zij al snel in de fractiemal geduwd. Ingewikkelde kwesties worden platgeslagen tot unanieme meningen in de Kamer. Daarmee doen we onze politici tekort. We reduceren getalenteerde Kamerleden tot een stempel-machine, waarin ze het vrijwel altijd met hun coalitiepartners én met elkaar eens moeten zijn. D66-Kamerleden moeten meer vrijheid krijgen zich te bewijzen door kennis van zaken en niet enkel door binnen de partijstructuur de juiste stappen te zetten. Het politieke debat zou hierdoor weer meer plaatsvinden op de voorgrond: in de Tweede Kamer.

Bovendien waarderen mensen deze gedisciplineerde houding niet. In het nationaal kiezersonderzoek van 2017 vond een meerderheid van de respondenten dat Kamerleden moeten kunnen stemmen zonder fractiediscipline. D66 zou zich hard moeten maken voor een vrijere fractiecultuur, waarin Kamerleden meer ruimte krijgen om eigen afwegingen te maken. D66 zou erop moeten kunnen vertrouwen dat Kamerleden genoeg binding voelen met het gedachtegoed.

Een nieuwe (coalitie)politiek

D66 was van oudsher de partij die starre, dogmatische politiek afwees en juist een 'eerlijke en open' politiek voorstond. De monistische houding en de bijbehorende straffe fractiediscipline passen hier niet bij. Ideeën moeten juist kunnen botsen en standpunten moeten kunnen veranderen, zowel tussen partijen maar

ook binnen een partij. Dit past bij de vooruitstrevende partij die D66 nog altijd is. Deze voorstellen zijn niet nieuw en de wens in te zetten op een kort principeakkoord is zelfs al bekrachtigd door de leden van D66 in de resolutie *Democratie van Nu* in 2018. Het is tijd de daad bij het woord te voegen. ■

Laura de Vries en Vincent Hoffmans werken voor de Mr. Hans van Mierlo Stichting, het wetenschappelijk bureau van D66.

vanmierlostichting.d66.nl

NIEUWE PUBLICATIE

Algoritmes en lokale overheden

Steeds vaker maken niet mensen, maar algoritmes – digitale beslisformules – keuzes over hoe mensen behandeld worden door de overheid. In dit essay onderzoekt Laura de Vries, wetenschappelijk medewerker bij de Mr. Hans van Mierlo Stichting, hoe op lokaal niveau algoritmes worden toegepast en welke gevolgen dat heeft voor sociaal-liberale waarden als gelijkheid, vrijheid en rechtsstatelijkheid.

Bestellen (€6,95):
webshop.d66.nl
Online lezen (pdf):
vanmierlostichting.d66.nl/vmspublicaties